

Lähtepunktid KESKKONNATASUDE RAAMKAVA 2016 + peamiste arengusuundade arutelu jaoks

Koondatud on Keskkonnaministeeriumi sisuosakondade, Keskkonnaameti, Keskkonnainspeksiooni, ümarlaudadel arutatud ja koostööpartnerite poolt kirjaliku tagasisidena esitatud ettepanekud keskkonnatasude süsteemi muutmiseks.

Välja on valitud ettepanekud või alternatiivid, mille üle soovime enne edasisi tegevusi pidada arutelu koostööpartneritega.

I Üldised ettepanekud

1. ettepanek: Vaadata üle laekunud keskkonnatasude jaotumine KOVi, KIKi ja riigieelarve vahel ja määrata kindlad protsendid, kui palju laekunud tasudest vastavasse eelarvesse kantakse. Kaotada praegune 2009. või 2011. aasta tasumäärade säteline jaotus.

Arutelukoht: missugused on proportsioonid ja millest need võiksid edaspidi tuleneda.

2. ettepanek: Suunata KOVidele, kust keskkonnatasud on kogutud, tagasi rohkem loodusvara kasutusõiguse tasusid kui ka edaspidi osa saastetasudest, kompenseerimaks KOVi elanikele tegevusega kaasnevad häiringud.

Saastetasude puhul on keeruline hinnata, kas suurimad häiringud kanduvad just samale KOVile või ka ümberkaudsetele piirkondadele, mistõttu KOVidel oleks küll kasulik tootmistevõime toetada, aga ülejäänud häiritud piirkondade kohalikud omavalitsused ei saaks sama tulu heaolu tõstmiseks kasutada. Samuti tõstaks see KOVide tulude volatiilsust ja sõltuvust keskkonnatasudest ning konkreetse tootmistevõime käekäigust. Üks võimalus on määratleda kõik mõjutatud omavalitsused KMH käigus ning määratleda (tulenevalt häiringute intensiivsusest) neile tagasisuunatav % saastetasudest.

3. ettepanek: Jagada KIKi keskkonnaprogrammist eesmärgipäraselt enam toetusi ettevõtetele enda tegevuse ja keskkonnamõtjude erinevatest nõuetest tulenevate kohustustega kooskõlla viimiseks ja PVTde rakendamiseks, sh muuta suunitlus veevaldkonnalt õhu- ja kliimavaldkonnale ning energia- ja ressursitõhususele.

Silmas tuleb pidada, et tuleva perioodi jaoks töötatakse välja meetmed ettevõtete struktuurifondidest toetamiseks, KIK ei peaks neid dubleerima.

4. ettepanek: Saastetasude puhul võiks muuta tasustamise paremini spetsiifilisi mõjusid ja saasteheite vähendamise võimalusi arvestavaks. Saastetasude määrade puhul võiks arvestada rakendatava tehnoloogia PVT-le vastavust või rakendatud keskkonnakaitselisi meetmeid. Hetkel on saasteaine tonni hind tegevusalast ja muudest tingimustest sõltumata kõigile võrdne.

Idee: Kui ettevõtte rakendab PVT-d või püsib piinormides, mille saavutamine on võimalik vaid PVT-d kasutades, ei tõuse keskkonnatasud aastast 2016 enam (või tõusevad ainult SKP kasvu või muu indeksi võrra). Teistele ettevõtetele nähakse ette saastetasude uueks perioodiks kujundatud määral tasumäärade tõus. Ettevõtteid, kelle jaoks ei ole PVT nõudeid ette nähtud, võiksid saada rakendada muid meetmeid, võimalik, et saaks PVT-järelduste asemel kasutada näiteks ressursikasutuse efektiivsust, mida näitaks tehnilise süsteemi auditeerimine.

Vajadus: Saasteheite eest peab tasu maksma igal juhul ning aastani 2016 tõusevad tasumäärad kiires

tempos. Kui ettevõtte on juba teinud investeeringud ja võtnud kasutusele PVT, millega heide on viidud selle tegevuse jaoks standardini, peab saaste hind kompenseerima heite keskkonnamõju, kuid heidet oluliselt vähendama motiveeriv funktsioon ei ole enam sama ilmne. Samas on heite vähendamisele motiveerimine ka edaspidi vajalik valdkondades, kuhu PVT või muud rangemad piirnormid ei laiene.

See võimaldab saastetasude süsteemi paindlikkuse tõstmist ja olukorraspetsiifiliste või tegevusalaspetsiifiliste aspektide arvestamist. Rõhk tuleks suunata sinna, kus saasteainete heide on suurema mõjuga või ei ole selle vähendamiseks rakendatud piisavaid meetmeid. Saastetasu väheneks nendele käitajatele, kes on rakendatud PVT-d ning keskkonnamõju on viidud miinimumini, st saastetasu tõstmine ei too eeldatavalt enam kaasa heite vähendamist mingi perioodi jooksul (IED kehtimise aeg).

II Maavara kaevandamisõiguse tasud

Põlevkivi

- 1. alternatiiv:** kehtiv süsteem jääb püsima, lepitakse kokku tasumäärade kehtestamise ja ümberhindamise perioodid;
- 2. alternatiiv:** riigiettevõtte kaevandab ja müüb põlevkivi riigi poolt kehtestatud hinnaga või enampakkumisel.
- 3. alternatiiv:** luba on valmis ja see pannakse enampakkumisele.
- 4. alternatiiv:** tasumäär on jaotatud baas- ja muutuvaks osaks, baasosa väljendab tegevuse püsivat keskkonnamõju, muutuv osa on seotud valitud indeksitega, nt Eesti SKP, nafta barreli maailmaturu hind, heaolu taseme muutusi väljendavad indeksid.
- 5. alternatiiv:** (täiendab eelmist) iga paari aasta tagant hinnatakse indeksite omavaheline seos ümber.

Ehitusmaavarad

- 1. alternatiiv:** kehtiv süsteem jääb püsima,
- 2. alternatiiv:** ühtlustatakse tehnoloogilise dolo- ja lubjakivi tasumäärad, madalamargilise lubja- ja dolokivi tasumäärad, dolokivi ja lubjakivi tätepinnase tasumäärad, liiva ja kruusa tätepinnase tasumäärad. Viimistlusdolokivile ja viimistluslubjakivile edaspidi ei kehtestata tasumäära, kuna kodifitseeritud maapõueseaduse alusel kehtestatavates määrustes ei sätestata sellist maavarakasutusala.
- 3. alternatiiv:** maavara kaevandamisõiguse tasumäära jaotamine kaheks, millest ühte osa rakendatakse maardla kasutusrendi eeskujul maavarade võimalikult efektiivseks väljamiseks ning maardlate broneeringute vähendamiseks. Kaevandaja hakkaks maksma kaevandamisõiguse omandamise hetkest maardla jaoks arvatud kogurendi ja kaevandamisloa kestuse alusel aastale määratud kasutusrenti, hoolimata sellest, kas kaevandamistegevus toimub. Ettevõtte maksab vaid kuni maardla ammendamiseni ja korrastamistööde lõpetamiseni. Süsteem põhineb SEI Tallinna 2011. a valminud uurimisel „Mäerendi ja tagatisraha rakendamise praktiline lahendus“, <http://www.seit.ee/failid/847.pdf>.

Tasu see osa, mida makstakse maavaravaru reaalse kaevandamise eest, võib ajas muutuda. Muutuva osa määramise puhul võib samuti kaaluda alternatiive:

- a) muutuva osa tasumäär kujuneb praeguse süsteemi järgi;
- b) muutuva osa tasumäär on seotud eelnevalt valitud indeksite muutumisega, nt Eesti SKP, vastava maavara jaoks indikaatoritoote keskmine hind, heaolu taseme muutusi väljendavad indeksid.

Arutelu jaoks valmistame ette kahe lubjakivikarjääri jaoks, milles kaevandatakse sama väärtusega maavaravaru sama tähtsusega maardlas, arvutused, mille abil näitlikustakse sellise süsteemi

rakendumist. Load valitakse selle järgi, et (a) luba kehtib ja kaevandatakse ja (b) luba on alles menetluses, saab hinnata mõju karjäärile, kui selles kaevandatakse kiiremini/ kaevandamisega alustamine venib jne.

4. alternatiiv: tasumäär on jaotatud baas- ja muutuvaks osaks, baasosa väljendab tegevuse püsivat keskkonnakahju, muutuv osa on seotud valitud indeksitega, nt Eesti SKP, vastava maavara jaoks indikaatoritoote keskmine hind, heaolu taseme muutusi väljendavad indeksid..

Lisaks eelnevale võib kaaluda: kas liiva 0,5 koefitsient jääb kehtima ja kas seda laiendada turba sundkuivendamisele ja muudele maavaradele.

Turvas

1. alternatiiv: kehtiv süsteem jääb püsima;

2. alternatiiv: ühtlustatakse hästi- ja vähelagunenud turba tasumäärad.

III Vee erikasutusõiguse tasud

Kaevandustest ja karjääridest väljapumbatav vesi

1. alternatiiv (1): Tõsta kaevandustest väljapumbatava põhjavee hinda kuni see saavutab vastava ekspluateeritava veekihi vee erikasutuse tasumäära, näiteks põlevkivi kaevanduste korral samale tasemele Ordoviitsiumi põhjaveekihi vee erikasutuse tasumääraga.

1. alternatiiv (2): Tõsta karjääridest väljapumbatava põhjavee vee erikasutuse tasumäära, kuni see on jõudnud X %-ni (% on arutelukoht) ekspluateeritava põhjaveekihi (näiteks põlevkivi korral Ordoviitsiumi põhjaveekihi, kruusa puhul Kvaternaari põhjaveekihi) vee erikasutuse tasumäärani.

Võimalik lisategevus 1: Tellida meetodika, mis võimaldaks karjääride puhul sademevee osatähtsuse arvesse võtmist.

Võimalik lisategevus 2: Võtta seisukoht, et väljapumbatav sademevesi on vajalik põhjavee toiteks, mistõttu selle väljapumpamine vähendab ka põhjavee kogust ja neid peaks käsitlema võrdsena. Karjääride puhul kehtestada ~30%-40% madalam tasumäär võrreldes joogivee tasumääraga.

2. alternatiiv: Motiveerida vee erikasutusõiguse tasu kaudu kaevanduste ja karjääride keskkonnamõju vähendama ka muude meetmete kaudu lisaks väljapumbatava vee koguse piiramiseks võimaluste leidmisele. Peatada vee erikasutustasu tõus karjääridest ja kaevandustest väljapumbatavale veele 2016. a tasemel (või tõsta tasu igal aastal 3%), kui kaevandaja on võtnud kasutusele keskkonnamõju vähendavad meetmed. Meetmete rakendamiseks hetkel motivatsioon puudub, kuna need ei pruugi vähendada väljapumbatavat kogust, ehkki võiksid olla olulise keskkonnamõju vähendava toimega, makstakse aga kogusepõhiselt.

Meetmete kirjeldused kehtestatakse õigusaktis. Iga maardla puhul saaks juba KMH käigus kui ka koostöös keskkonnaloa andjaga määratleda parimad meetmed keskkonnamõju vähendamiseks ning need loas sätestada. Vastavate meetmete rakendamisel tasumäärade tõus vastava loa alusel väljapumbatavale veele peatub või tõus on nt ~3%.

Ettepanek turba puhul rakendada sarnast tasustamist vee ärajuhtimisel.

Toome näiteks alljärgnevad kirjeldused:

KMH aruande koosseisu peaks kuuluma kaevandatava ala põhjaveevaru uuring, mille on koostanud hüdrogeoloogiliste tööde litsentsi hüdrogeoloogiliste uuringute alal omav ettevõtja. KMH aruandest peaks tulenema, milliseid meetmeid on antud kaevanduse korral mõistlik rakendada ja millised tingimused tuleks keskkonnaloas sätestada, sh seirevõrgule, seiresagedusele ja seiratavatele näitajatele esitatavad nõuded.

Võimalikud meetmed (see ei ole täielik loetelu) oleksid järgmised:

1. Allmaa kaevandustes tsentraalsete kommunikatsioonide rajamine kaevanduste sisesse

ventilatsiooni kaudu, mitte maapinnalt puuritud avauste kaudu. Sellisel juhul väheneb maapinnalt otse kaevandusse jõudva vee hulk ning väheneb ka väljapumbatava vee hulk.

2. Kaevandustest väljapumbatava vee juhtimine tagasi keskkonda selliselt, et see mõjutaks veeringet kõige vähem. Infiltratsiooni alade loomine põhjavee tagasi juhtimiseks veekihti. Meetme rakendamisel oleks negatiivne mõju põhjavee koguselisele seisundile väiksem.
3. Põlevkivi kaevanduste korral väljapumbatava vee juhtimine merre, mille looduslik sulfaatide sisaldus on suurem kui järvede ja jõgede sulfaatide sisaldus. Sellisel juhul ei mõjutataks kaevandustest väljapumbatav vesi negatiivselt maismaa pinnaveekogude seisundit.
4. Settebasseinide rajamine, kus kaevandustest väljapumbatav vesi seisaks piisavalt pikka aega, et vees olev heljum settiks basseini põhja. Väheneks negatiivne mõju kaevandustest väljapumbatava vee suublatele.
5. Filtratsioonitõkete rajamine oluliste veehaarete toitealade, märgalade, järvede jmt ette. Meetme eesmärk oleks kaitsta nii põhjavee kogust kui ka keemilist seisundit teiselpool filtratsioonitõket.
6. Valida mäetööde suund selliselt, et muutunud hüdrogeoloogilistes tingimustes voolaks oluliste ökosüsteemide või veehaarete suunast võimalikult vähem põhjavett kaevandusse.
7. Teha mäetöid nt 100 sammuga ja täita iga kaevandatud ala koheselt vettpidava looduskeskkonnale ohutu materjaliga.

Suurema muudatusena võiksime arutada ettepanekut tõsta Ordoviitsiumi-Kambriumi kihi põhjavee hind samale tasemele Kambriumi-Vendi tasumääraga ehk tõus 10 eur/1000m³ kohta. Põhjendus: nii Kambriumi-Vendi kui ka Ordoviitsiumi-Kambriumi surveelised põhjaveekihid on oma sügavuse tõttu käsitletavad kui taastumatud loodusvarad.

Suurema muudatusena võiksime arutada ettepanekut langetada joogiks kasutatava mineraalvee vee erikasutuse tasumäär samale tasemele ravivannimineraalvee vee erikasutuse tasumääraga.

IV Veesaastetasud

Suurimaks probleemiks on hajukoormus, fosfori ja lämmastiku keskkonda juhtimine, saasteallikate ja saastekoormuse kindlaksmääramine ning tasustamine võrdsetel alustel.

1. ettepanek: saasteainete tasustamine kaevandustest ja karjääridest väljapumbatavas vees alates teatud piirmäärast (looduslikule foonile vastava) ületamisest.

3. ettepanek: saasteainete, mida maksustatakse, piiritlemine indikaatoraineteks valitud saasteainetega SWECO projektis „Keskkonnatasude rakendamine veemajanduses“ antud soovitude põhjal (lk 4-19), <http://www.envir.ee/1174372>. (Ohtlikele ainetele see ei laiene.)

3. ettepanek: saastekoormuse allikate kindlakstegemine ja tasustamise süsteemi väljatöötamine hajukoormuse puhul (põllumajanduses, metsanduses, püsirohumaade puhul).

V Välisõhu saastetasud ja CO₂

1. ettepanek: prioriteetsed saasteained on SO₂ ja tahked osakesed, samuti H₂S kui Keskkonnainspeksiooni sõnul levinud kaebuste allikas – nende tasumääri tõsta ennaktempo.

2. ettepanek: vähendada merkaptaanide tasumäära.

3. ettepanek: arvesse võtta heitekohta tervise mõjude aspektist ehk eristada saasteainete heite hinda asustustiheduse (sanitaarkaitsetsooni) alusel – vaadata üle ka kehtivad koefitsiendid.

4. ettepanek: künniste ülevaatamine, vähendamaks tasukohuslaste arvu, kuna väga väikese tasu maksjate suhtes võib praegune süsteem olla liiga koormav ja keeruline, kui võrrelda seda riigile laekuva tasusummaga ja keskkonnale tekitatud mõjuga.

5. ettepanek: CO2 tasu indekseerimine EL ETS hinna suhtes ja selle alla kuuluvate käitiste vabastamine CO2 tasu maksmisest.

6. ettepanek: välisõhu saastetasude tasumäärade määramiseks empiiriliste kahjuhinnangute uuringu läbiviimine, sh lähteülesande koostamisel koostööpartnerite kaasamine.

VI Jäätmete kõrvaldamise tasud

Probleemiks on põlevkivi kaevandamise ja töötlemise jäätmete suur maht, mis lähiajal ei vähene, samuti ringlussevõtu edendamise vajadus.

1. ettepanek: tõsta enamikku jäätmetasusid kesmiselt 5% aastas.

2. ettepanek: tõsta poolkoksi ladestamise tasu ennaktempos.